

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

СОЦІОЛОГІЯ

Навчальна програма

Черкаси 2006

УДК 316

ББК 60,5

Назва дисципліни: Соціологія: Розробники: Видриган М.В.; Маленко П.В., Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид. від. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2006 с.

ISBN

Розробники:

Видриган М.В. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Маленко П.В., ст. викладач кафедри філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Рецензенти:

Марченко О.В., доктор філософських наук, професор

Нікітіна Т.В., кандидат соціологічних наук, доцент.

Затверджено Вченою радою Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

(протокол № 11 від 3 липня 2006 р.)

© Видавничий відділ Черкаського національного університету, 2006, 12 с.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „Соціологія”

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: Підготовка (бакалаврів, магістрів, підвищення кваліфікації)	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів ECTS: 2,5 Модуль: 1+ Змістових модулів:3 Загальна кількість годин: 135 Тижневих годин 4	Шифр та назва напрямку 6.020301 – філософія Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр	Обов'язковий Рік підготовки: 2 семестр: 4 Лекції: 28 Семінари :26 Лабораторні заняття: немає Самостійна робота: 81 Індивідуальна робота немає Вид підсумкового контролю: іспит

Пояснювальна записка

Головна мета навчального курсу допомогти студентам:

- засвоїти основоположні принципи і головні теоретичні положення однієї із суспільних наук – соціології;
- вивчити особливості її предмету, структури, функцій та місця серед інших наук;
- у формуванні знань про соціальну дійсність, логіку структурних елементів, тенденції розвитку на майбутнє;

- оволодіти первинними навиками пізнання та аналізу оточуючого соціального середовища.

В ході вивчення дисципліни студенти набувають знання з історії вітчизняної та зарубіжної соціологічної думки, проблем розвитку та методики аналізу соціальних процесів, питань формування та функціонування соціальної структури та соціальних інститутів суспільства, основних положень ряду спеціальних соціологічних теорій, а також методології та методики проведення соціологічних досліджень.

Соціологія, як інтегруюча наукова дисципліна, концентрує в собі широкий спектр знань про суспільство і тому повинна вивчатися після засвоєння студентами навчальних курсів з філософії, логіки та історії.

Методи навчання: інформаційно-продуктивний, продуктивно-пізнавальний, репродуктивний, дослідницький, пошуковий

Методи оцінювання: індивідуальні бесіди, перевірка індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи, контрольні роботи, залік.

Методичне забезпечення: конспекти лекцій, робоча навчальна програма, нормативні документи, посібники, підручники, наукові статті і монографії.

Ресурси: наукова бібліотека ЧНУ, обласна наукова бібліотека ім.

Т.Г.Шевченка, Інтернет, електронні адреси

WWW.nplu.kiev.ua

WWW.nbu.gov.ua

WWW.library.edu-ua.net

WWW.library.univ.kiev.ua

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Загальна соціологія.

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство

Поняття соціології. Основні підходи до розуміння суспільства і людини. Поняття соціальне, соціальна реальність (світ). Соціологія як метод пізнання та розуміння суспільства, його структурних елементів, процесів, соціальних зв'язків та відносин, вербальних та реальних дій людей. Об'єкт та предмет вивчення соціології. Основні

соціологічні закони та категорії, їх структура та види. Структура соціологічного знання: загальносоціологічна теорія, спеціальні соціологічні теорії, конкретні соціологічні дослідження. Функції соціології та їх характеристика. Зв'язок соціології з іншими науками.

Тема 2. Основні етапи і тенденції розвитку соціології як самостійної сфери наукового знання

Соціально-економічні, політичні та культурні передумови виникнення соціології. О. Конт - засновник соціології як науки. Натуралістичні (органістична, соціалдарвіністська, расово-антропологічна, географічна школи) та психологічні (психологія народів (натовпу), теорія наслідування, теорія інтеракціонізму, теорія інстинктивізму) вчення - основний зміст першого етапу в розвитку соціології. Соціологічні погляди К. Маркса і Ф. Енгельса. Е. Дюркгейм, М. Вебер - як початківці класичного періоду в історії соціології. Основні напрямки в розвитку соціології ХХ століття (емпіричний, структурно-функціональний аналіз, теорія соціального конфлікту, мікро-соціологічні теорії). Характеристика новітнього (четвертого) етапу в розвитку соціології (80-90-ті роки ХХ ст.)

Тема 3. Проблеми розвитку вітчизняної соціології

Два напрямки в розвитку соціологічної думки в Росії в кінці ХІХ – на початку ХХ століття “академічний” (Д. Лавров, М.Данилевський, Л. Мечніков, О. Стронін, П. Лілієнфельд, М.Ковалевський, М. Михайловський, М. Карєєв, П. Сорокін та ін) і “ідеологізований” (П. Лавров, П. Бакунін, М. Чернишевський, О. Герцен, Г. Плеханов, М. Драгоманов, М. Грушевський, В. Винниченко та ін). Зародження і розвиток марксистської соціології - історичного матеріалізму. Розвиток соціології в СРСР в 20-х роках. Заборона соціології в СРСР. Часткове відновлення і обмежене проведення соціологічних досліджень з кінця 50-х до кінця 80-х років. Розвиток соціологічної думки українськими науковцями в еміграції. Відновлення соціології як науки. Сучасний стан соціології в Україні.

Тема 4. Основні напрямки сучасного соціологічного теоретизування

Необхідність розробки нового мульти парадигмального теоретичної соціології. Характеристика основних напрямів сучасної світової соціології: неофункціоналізм, неомарксизм, соціологія постіндустріального розвитку, постмодернізм, теорія соціального обміну. Шляхи інтеграції соціологічного знання.

Тема 5. Суспільство як соціальна система

Суспільство і природа, як єдність всього світу, всієї дійсності. Суспільство і природа, як зовнішнє середовище по відношенню до людини, суспільства. Співвідношення "природне" і "соціальне". Поняття суспільство. Риси характерні для суспільства. Основні підходи до типізації суспільств. Типізація суспільств за основним способом виробництва і присвоєння матеріальних благ. Типізація суспільств за основним способом існування. Суспільство як соціальна система (макрорівневий, мезорівневий і мікрорівневий підходи).

Тема 6. Соціальна структура та соціальні інститути суспільства

Визначення поняття "соціальна структура суспільства". Поняття "соціальна позиція", "соціальний статус", "соціальна роль", "соціальні санкції". Поняття "соціальна група". Типи соціальних груп. Характеристика соціально-демографічної, поселенсько-територіальної, регіональної, професійної, національної, соціально-класової структури суспільства. Теорія соціальної стратифікації. Соціально-класова структура суспільства в Україні. Поняття "соціальний інститут". Види соціальних інститутів та їх характеристика. Поняття "соціальна організація".

Тема 7. Соціальні процеси: специфіка та проблеми

Соціальні процеси як послідовна зміна явищ суспільного буття. Поділ соціальних процесів у відповідності з рівнем системи: внутріособові, міжособові, групові, міжгрупові, соціетальні. Основні типи соціальних процесів: соціальних змін та розвитку, їх види та форми (прогресивні - регресивні, поворотні -безповоротні, революційні - еволюційні); співробітництва; суперництва; конфлікту; соціальної мобільності (вертикальної, горизонтальної); пристосування; дезорганізації.

Тема 8. Соціальні дії, взаємодії і відносини як основа соціального життя

Поняття "діяльність" та її структура. Види діяльності. Теорія "соціальної дії" і її основні форми ("герменевтична" і "позитивістська"). Зміст поняття "соціальна взаємодія". Об'єктивна і суб'єктивна сторони соціальної взаємодії. Механізм соціальної взаємодії. Теорії соціальної взаємодії в Західній соціології. Характеристика поняття "соціальний зв'язок". Основа формування соціального зв'язку. Природно-біологічні, психологічні та соціально-інституційні фактори, що визначають наявність соціальних зв'язків. Класифікація соціальних зв'язків: формальні і неформальні; особистісні і колективні; прямі і опосередковані; міцні і слабкі. Поняття "соціальні відносини". Основні види і форми соціальних відносин.

Тема 9. Соціальні конфлікти і шляхи їх вирішення

Визначення сутності соціального конфлікту. Розвиток теорії соціального конфлікту. погляди К. Маркса, Г. Зіммеля, Л. Козера, Р. Дарендорфа, К. Райта. Класифікація соціальних конфліктів: горизонтальні і вертикальні; державні, регіональні, класові, на рівні окремих соціальних груп, інститутів і т.п.; політичний, соціальний, національно-етнічний, міжрелігійний. Структура і закономірності протікання соціальних конфліктів: ядро і предмет конфлікту; косії конфліктної ситуації; характеристики протікання. Форми і способи розв'язання соціальних конфліктів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Спеціальні соціологічні теорії

Тема 10. Соціологія культури

Соціологія культури, її об'єкт, предмет та функції. Описові, історичні, нормативні, психологічні структурні та генетичні визначення культури. Матеріальні та духовні елементи культури. Основні поняття та категорії соціології культури: культурні універсалії; культурний етноцентризм, релятивизм та культурна інтеграція; культурні дослідження; культурний капітал; індустрія культури; форми культури. Функції культури як соціального інституту.

Тема 11. Соціологія освіти

Об'єкт, предмет та статус соціології освіти. Основні підходи до аналізу освіти як соціального феномену: культурологічний, діяльнісний, технологічний, інституціональний, інформаційний. Освіта як соціальний інститут - ознаки інституалізації, структура, система управління, функції (соціально-економічна, соціалізації, соціальної інтеграції, вертикальної та горизонтальної мобільності, селекції, гуманістична). Соціологічні проблеми освіти та їх аналіз: відповідність існуючої моделі освіти потребам суспільства; диспропорції і невідповідності потребам суспільства в функціонуванні окремих систем освіти; стимули одержання освіти їх соціальна природа та дієздатність.

Тема 12. Соціологія науки

Соціологія науки як галузь соціологічного знання. Поняття "наука". Наука як соціальний інститут, його структура і функції. Вплив науки на різні сфери суспільного життя. Основні напрями соціологічного аналізу науки.

Тема 13. Соціологія праці

Праця як основа функціонування та розвитку суспільства. Об'єкт та предмет соціології праці. Основні категорії соціології праці: характер праці, зміст праці, умови праці, ставлення до праці, мотивація трудової діяльності, трудова адаптація; соціально-психологічний клімат. Соціальні функції праці: створення матеріально-культурних благ; забезпечення матеріального добробуту працівника і його сім'ї; соціально-диференційна, статусна; формування особистості; ціннісна.

Тема 14. Соціологія управління

Соціологія управління як галузь соціологічного знання. Основні напрями в управлінні соціальним розвитком: управління соціально-економічними процесами, управління в політичній сфері, управління процесами соціальної сфери. Система соціального управління: методи управління, засоби, організаційна структура управління, кадри управління, об'єкт управління, процес управління, механізм

розвитку системи управління. Соціальне прогнозування, проектування та планування в соціальному управлінні.

Тема 15. Соціологія сім'ї

Історичний аспект розвитку сім'ї. Особливості традиційної і сучасної сім'ї. Дослідження сім'ї в різних соціогуманітарних науках. Соціологія сім'ї як окрема спеціальна соціологічна теорія. Сім'я як соціальна група і як соціальний інститут суспільства. Основні поняття і категорії соціології сім'ї: мотиви вступу до шлюбу, шлюб, шлюбний контракт, сім'я, основні види та типи сімейної структури (ендогамні і екзогамні шлюби, соціально-гомогенні і соціально-гетерогенні сім'ї; молодіжна сім'я, середнього подружнього віку, літня подружня пара; авторитарна і демократична сім'я; моногамна, полігамна, нетрадиційна одностатева сім'я; нуклеарна і складна; повна і неповна; бездітна, одnodітна, малодітна, багатодітна). Функції сім'ї (сексуальна, рекреативна, господарсько-економічна та побутова, репродуктивна, виховна, комунікативна, регулятивна, дозвільна та інші). Умови життя сім'ї.

Тема 16 Соціологія особистості

Проблема особистості в історії філософсько-соціологічної думки. Поняття особистості. Основні соціологічні теорії особистості (марксистська, ролева, диспозиційна). Структура особистості (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви, соціальні норми; соціальна спрямованість; соціальний потенціал). Соціальна типологія особистості. Соціалізація особистості. Соціальна активність особистості. Соціологія особистості, її об'єкт, предмет, функції та завдання.

Тема 17. Соціологія молоді

Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Поняття “молодь”. Молодь як соціальна спільнота. Сутнісні риси молоді. Вікові межі періоду молодості. Поняття “молодіжна свідомість” та її рівні. Молодіжні проблеми. Соціальне, політичне, економічне та професійне самовизначення молоді.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Методика і техніка проведення соціологічних досліджень

Тема 18. Організація та основні етапи проведення соціологічного дослідження

Поняття “конкретне соціологічне дослідження”. Класифікація соціологічних досліджень. Соціальні факти як об’єкти конкретних соціологічних досліджень. Роль і значення конкретних соціологічних досліджень. Основні етапи соціологічного дослідження: підготовка та організація соціологічного дослідження; збір первинної соціологічної інформації; підготовка первинної соціологічної інформації до обробки та її обробка; аналіз отриманої в результаті досліджень інформації.

Тема 19. Програма, робочий план та допоміжні документи соціологічного дослідження

Програма соціологічного дослідження і її значення. Методологічна, методична і організаційна функція програми. Структура програми конкретного соціологічного дослідження. Вимоги до програми. Робочий план соціологічного дослідження. Допоміжні документи конкретного соціологічного дослідження.

Тема 20. Вибірковий метод соціологічного дослідження. Проблема репрезентативності вибірки

Сутність вибіркового методу. Генеральна та вибіркова сукупність елементів дослідження. Об’єм вибірки. Репрезентативність вибірки. Ймовірний тип вибірки: власно-випадковий та механічний способи, спосіб серійної вибірки, “гніздова” вибірка. Цілеспрямована вибірка: способи стихійної вибірки, спосіб основного масиву, квотна вибірка.

Тема 21. Основні методи збору первинної соціологічної інформації

Опитування в соціологічному дослідженні. Анкетування та методика його проведення. Інтерв’ювання та методика його проведення. Аналіз документів як спосіб

збору первинної соціологічної інформації. Спостереження в соціологічному дослідженні.

Тема 22. Обробка та аналіз первинної соціологічної інформації

Підготовка первинної соціологічної інформації до обробки: перевірка інструментарію на ясність, точність і повноту заповнення; кодифікація відповідей. Обробка первинної соціологічної інформації за допомогою ПК та вручну. Методи та форми аналізу отриманої в результаті обробки соціологічної інформації. Написання звітів, висновків і рекомендацій за результатами соціологічного дослідження. Методи реалізації результатів соціологічного дослідження у суспільній практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Вебер М. Основные социологические понятия. Избр. произведения. - М.,1990.
2. Гречихин В.Г. Лекции по методике и техн. соц. исследований.- М.:Изд.-во МГУ, 1988. – 232 с.
3. Дворецька Г.В. Соціологія. –К.,1999.
4. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології.- К.: Либідь, 1993. –336 с.
5. Как провести социологическое исследование. М,1999 3.Математические методы анализа й интерпретации социологических данньБс. М, 1989
6. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія: Загальний курс; К.: “Каравела” 2004. –456 с.
7. Соціологія. Підручник / за ред.Городяненка В.Г. – К.: Академія, 2003. – 560 с.
8. Сірій Є.В. Соціологія / Навч. пос. – К.: Атіка, 2004. –480 с.
9. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. М.,1987.

Додаткова

1. Аберкромби Н. Социологический словарь. - М.,1999.
2. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М. Соціологія: навч.пос. – К.: Вид.-во Європ. ун-ту 2003.- 246 с.

3. Городяненко В.Г. Социологический практикум. Уч. мет. пос.- К.: Академия, 1999 – 160 с.
4. Дворецька Г.В. Соціологія праці: Навч. пос. – К.: КНЕУ, 2001. 2444с.
5. Дворецька Г.В. Соціологія: навч. пос. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
6. Добренев В.И., Кравченко А.М. Социология. – М.: ИНФРА – М., 2003. – 624 с.
7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Методы социологии. – М.: Наука, 1991. – 575с.
8. Жоль К.К. Соціологія: Нач. пос.-К.: Либідь 2005. – 440 с.
9. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта.- М.: Аспект – прогресс, 1995. – 317 с.
10. Интерпретация и анализ данных в социологических исследованиях. М., 1987
- 11.История социологии в Западной Европе и США. Уч. Для вузов.- М.: Норма – ИНФРА, 1998. –576 с.
- 12.Кравченко А.И. Основы социологии. – Екатеринбург, 1999.
- 13.Краткий словарь по социологии. – М.,1989.
- 14.Куликов Л.М. Основы социологии и политологии. – М., 1999.
- 15.Лагутін В.Д. Людина і економіка: Соціоекономія: Навч. пос. для вузів.- К.: 1996.- 336 с.
- 16.Лукашевич М.П. Соціологія праці. – К.: Либідь, 2004. – 440 с.
- 17.Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. – К., 1998.
- 18.Лукашевич Н.П., Солодков В.Т. –Социология образования. К.: МАУП, 1997 224 с.
- 19.Овсянников В.Г. Методология й методика в прикладном социологическом исследовании. Ленинград, 1989
- 20.Павліченко П.Л., Литвиненко Д.А. Соціологія.- К.:Лібра, 2002.- 254 с.
- 21.Піча В.М. Соціологія: загальний курс. – К., 2000.
22. Рабочая книга социолога. М.,1983
23. Радугин А А,Радугин К.А. Социология. М.,1995
- 24.Ручка А.О.,Танчер В.В. Курс історії теоретичної соціології.- К.: Наукова думка, 1995.-224 с.
- 25.Смелзер Н. Социология. – М., 1998.
- 26.Социология (Под ред. Г. В.Осипова и др.) – М., 1996.

27. Социология. Основы общей теории. Уч. пос. (под ред. Г.В.Осипова). –М.: Аспект Пресс, 1996. – 461 с.
28. Соціологія. Навч. пос. /за ред. Макеєва С.О. – К., Знання, 2003. – 455 с.
29. Соціологія: наука про суспільство. – Харків, 1998.
30. Тадевосян Э. В. Социология. – М., 1999.
31. Томпсон Д. Л., Пристли Д. Социология. – М., 1998.
32. Тощенко М. Т. Социология. – М., 1998.
33. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Випуск №6. Львів, 1996.